

«POLITEHNIKU» UN UZŅĒMĒJU ARNĀLU DZIMTA UN TĀS DEVUMS LATVIJAS TAUTSAIMNIECĪBAI

ILZE GUDRO*
JĀNIS KALNIŅŠ

Rīgas Tehniskā universitāte

Kopsavilkums. Pētījums atklāj iepriekš nezināmus faktus par Arnālu dzimtu, kas 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā bija pazīstami uzņēmēji un dzērienu ražotāji, un tās ieguldījumu Latvijas tautsaimniecībā – minerālūdens, augļu pulveru, rakstāmpiederumu (tintes, rakstāmmašīnas u. tml.), sinepju, galda etiķa un daudzu citu produkciju ražošanā, kā arī tās reklamēšanu presē un izstādēs. Arnālu dzimtas atvases studēja Rīgas Politehnikumā / Rīgas Politehniskajā institūtā. Ir apkopoti dzimtas dati, atklātas jaunas un līdz šim nezināmas personības Latvijas vēsturē un fakti par dzimtu, kas Latvijā dzīvojuši līdz 1940. gadam, kad vācbaltiešu Arnālu dzimta izceļoja.

Atslēgvārdi: Rīgas Politehnikums, Rīgas Politehniskais institūts, inženieri, minerālūdens, rūpniecība, tautsaimniecība, Arnālu dzimta.

Ievads

Arnālu dzimta, kas dzīvoja Rīgā, no 19. gadsimta otrās puses līdz Otrajam pasaules karam bija pazīstamu dzērienu ražotāja. Mainoties politiskajai situācijai, 1940. gadā privātā rūpniecība tika likvidēta, nodibinot it kā jaunas rūpnīcas, tostarp dzērienu rūpnīcu «Veldze». Tās pirmsākumi meklējami uzņēmumā «Rīgas augļūdeņu un minerālūdeņu fabrika», kas izveidota 1941. gada 1. janvārī, apvienojot nacionalizētos uzņēmumus «Arnāla dēli», «Oskars Krūmiņš», «Rīgas mākslīgie minerālūdeņi», AS «Vērmaņa parks» un «Gust Kuncendorf» (LPSR Pārtikas rūpniecības tautas komisariāta pavēle Nr. 276., 1940. gada 31. decembra «Ziņotājā» Nr. 102) [1; 1. lp.].

* Korespondējošais autors.

E-pasts: Ilze.Gudro@rtu.lv

© 2025 Ilze Gudro, Jānis Kalniņš. Izdevējs RTU Izdevniecība.
Raksts publicēts brīvpieejā saskaņā ar *Creative Commons* licenci CC BY 4.0.
(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

«Rīgas augļūdeņu un minerālūdeņu fabrika» darbu sāka 1944. gadā. 1949. gada 17. augustā fabrika tika apvienota ar Rīgas vīna fabriku «Vīndaris» un nosaukta par Rīgas augļu-ogu vīnu un bezalkoholisko dzērienu rūpnīcu. 1967. gada 30. maijā tā pārdēvēta par dzērienu rūpnīcu «Veldze». No 1969. gada 24. decembra dzērienu rūpnīca «Veldze» pievienota alus un vīna darītavai «Rīga» un nosaukta par Latvijas PSR Pārtikas rūpniecības ministrijas alus un vīna ražošanas apvienību «Rīga». Rūpnīcas funkcijās ietilpa vīna un bezalkoholisko dzērienu ražošana [1; 2. lpp.].

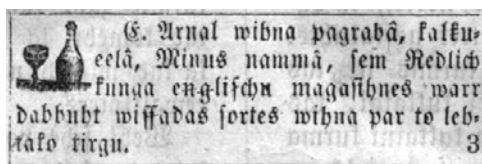
Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas rūpnīcā tika ražoti visi populārākie bezalkoholiskie dzērieni un limonādes. Pirms 1980. gada Maskavas Olimpiskajām spēlēm rūpnīca «Veldze» kļuva par vienu no pirmajām «Pepsi» ražotājām Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā (PSRS). Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas dibinātā VAS «Dzērienu rūpnīca Veldze» 1994. gadā tika nodota privatizācijai, savukārt 2006. gadā AS «Veldze» tika likvidēta [2].

Pētījumā atklāts, ka Arnālu rūpnīcas ražotajam bezalkoholiskajam dzirkstošajam dzērienam, ko varēja pagatavot, iemaisot dažādas garšas pulverišus ūdenī, ir cieša saistība ar rūpnīcas «Veldze» ražoto produkciju, piemēram «Fanta». Tās patents izdots Vācijā 1940. gadā, taču jau 20. gadsimta sākumā tā laika presē tika reklamētas dažādas dzirkstošas limonādes, ko varēja iegādāties Arnālu uzņēmumā, īpaši izceļot «*Orangenseuer*» dzirkstošo apelsīnu dzērienu.

Uzņēmuma darbībā sākumā bija iesaistīts tikai Emīls Amanduss Johaness Arnāls (*Emil Amandus Johannes Arnal*; 1836–1910), tad uzņēmuma nosaukums presē latviešu, krievu un vācu valodā bija «E. Arnāls». 1901. gadā pievienojās abi viņa dēli – Džons Augusts Kristiāns Arnāls (*John August Christian Arnal*; 1872–1907) un Eižens Aleksandrs Ādolfs Arnāls (*Eugen Alexander Adolph Arnal*; 1873–?), un uzņēmums visās trijās valodas bija pazīstams ar nosaukumu «E. Arnāla dēli». Pēc vecākā dēla Džona traģiskās nāves 1907. gadā darbu turpināja tikai Emīls ar jaunāko dēlu Eiženu. Pēc E. A. J. Arnāla nāves 1910. gadā uzņēmumu vadīja jaunākais dēls Eižens. Pēc 20. gadsimta 20. gadu beigām kopā ar onkuli Eiženu uzņēmumu pārstāvēja Džona dēli – Egons Emīls Roberts Arnāls (*Egon Emil Robert Arnal*; 1901–?) un Klaus Roberts Arnāls (*Klaus Robert Arnal*; 1905–?). Eižena dēlam Rolfam Ludvigam Eiženam Arnālam (*Rolf Ludvig Eugen Arnal*; 1906–?) 20. gadsimta 20. gados bija savs uzņēmums, kas, iespējams, atdalījies no uzņēmuma «E. Arnāla dēli» un nodarbojās ar tintes un rakstāmmašīnu tirgošanu.

Arnālu dzimtas uzņēmums Rīgā

Vācijas pilsonis tirgotājs Emīls Amanduss Johaness Arnāls (*Emil Amandus Johannes Arnal*; 1836–1910) Rīgas uzņēmējiem piepulcējās 19. gadsimta 60. gadu sākumā, kad ieradās no Hamburgas [3]. Vispirms viņš nodarbojās ar vīna ražošanu un tirdzniecību. 1865. gada sludinājums laikrakstā «Mājas Viesis» vēstīja, ka «E. Arnal vīna pagrabā, Kaļķu ielā, Minnusa namā, zem Rēdliha kunga anglišu magazīnes var dabūt visādas zortes vīna par to lētāko tirgu» [4].

1. attēls. Pirmā uzņēmuma reklāma laikrakstā «Mājas Viesis». 1865.

Vēlāk minēts, ka uzņēmums dibināts 1865. gada 19. janvārī. E. A. J. Arnāls pamazām iedzīvojās Rīgā. 1866. gadā E. A. J. Arnāls no Rēdliha kunga pagraba pārcēlās uz telpām Kungu un Pēterbaznīcas ielas stūrī – zem Mindeļa cigāru bodes. Tur bija nopērkami dažādi baltie un sarkanie vīni, piemēram, *Madeira, Malaga, Muskat* – 45 kapeikas par pudeli, rums – 60 kapeikas par stopu, kā arī Francijas vīns – 2,5 rubļi par pudeli [5].

2. attēls. Uzņēmuma «E. Arnāls» logo 19. gadsimta 80. gados.

1869. gadā uzņēmums turpināja darbu Grēcinieku ielā 25. 1870. gadā 2. ģildes tirgotājam E. A. J. Arnālam tika piešķirta atļauja līdzās vīniem tirgot arī šampanieti, punšu, kā arī ražot atvēsinošus, nemedicīniskus dzērienus [6].

1871. gadā uzņēmums sāka ražot bezalkoholiskos dzērienus, limonādes un minerālūdeni, ko piedāvāja iegādāties pildāmās pudelēs – sifonos [7].

Dzēriena cena – 8 kapeikas par vienu litru. Globālā tīmekļa vietnēs raksta autoriem izdevis atrast šāda sifona attēlu – vienu Igaunijas izsoļu mājaslapā, otru – Rīgas Vēstures un kuģniecības muzeja krājumā (VRVM 189014, Kol. Nr. 069).

«Politehniku» un
uzņēmēju Arnālu
dzimta un tās
devums Latvijas
tautsaimniecībai

3. attēls. E. A. J. Arnāla uzņēmuma
sifons. 1871.

4. attēls. E. A. J. Arnāla uzņēmuma oriģinālais
sifons. 19. gadsimta beigas.

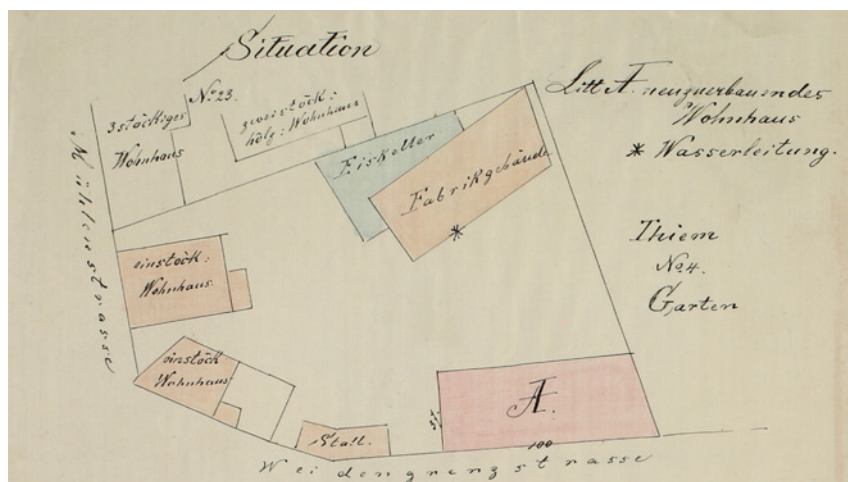

5. attēls. E. A. J. Arnāla uzņēmuma pudeļu korķis no porcelāna. 19. gadsimta beigas.

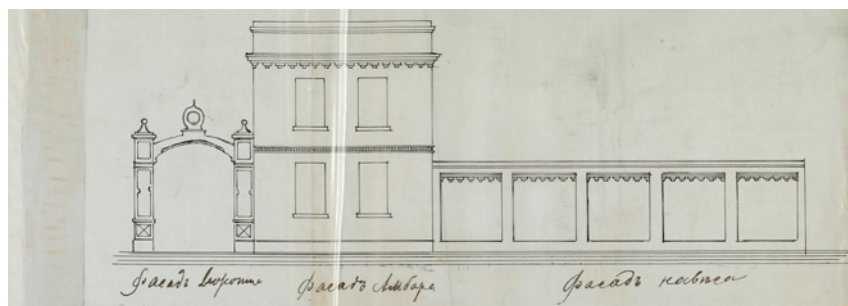
19. gadsimta 70. gados uzņēmuma produkcija tirdzota arī Zasulaukā. 1873. gadā Vidzemes gubernators deva atļauju Rīgas tirgotājam E. A. J. Arnālam pārcelt savu atvērinošu, nemedicīnisku dzērienu pagatavošanas iestādi uz savu māju Strēlnieku ielā 4 [8]. No 1873. līdz 1899. gadam tika veikta vērienīga apbūve tagadējās Dzirnau un Strēlnieku ielas stūrī, kur viss kvartāls tika apbūvēts Arnālu dzimtas vajadzībām – divas dzīvojamās ēkas, rūpnīcas ēka, noliktava, dārzs, veikals, kopējā adrese bija Dzirnau iela 16.

Pirmo teritorijas apbūves plānu 1869. gadā ar trim ēkām saskaņoja arhitekts Heinrihs Kārlis Šēls (*Heinrich Karl Scheel*; 1829–1909) [8; 3. lp.]. 1873. gadā rūpnīcas piebūvi saskaņoja arhitekts Fridrihs Vilhelms Hess (*Friedrich Wilhelm Hess*; 1822–1877 [8; 3. lp.o.p.]), kurš piedalījies arī Rīgas Politehnikuma ēkas būvniecībā Troņmantinieka (tagad – Raiņa) bulvārī 19. Vēlāk – 1883. gadā – dzīvojamo mūra ēkas projektu minētajā teritorijā saskaņoja arhitekts Otto Dīce (*Otto Dietze*; 1833–1890) [8; 8. lp.]. 1888. gadā tika izstrādāts projekts nojumei, to saskaņoja arhitekts RP Arhitektu nodaļas absolvents (1874) Oskars Aleksandrs Johans Bārs (*Oscar Alexander Johann Baar*; 1848–1914) [8; 32. lp.] un arhitekts RP Arhitektu nodaļas absolvents (1878) Frīdrihs Rūdolfs Hamilkārs fon Petersens (*Friedrich Rudolph Hamilkar von Petersen*; 1851–?) [8; 34. lp.]. Vēlāk teritorijas apbūves plānos iesaistījās arī arhitekts RP Arhitektūras nodaļas absolvents (1885) Konstantīns Pēkšēns (1859–1928) un arhitekts un būvinženieris RP Arhitektūras nodaļas absolvents (1878) Edmunds fon Trompovskis (*Edmund von Trompowsky*; 1851–1919) [8; 43., 59., 66., 78. lp.]. Pēdējie teritorijas uzlabošanas darbi tika veikti līdz 1906. gadam RP Arhitektu nodaļas absolventa (1893) arhitekta Rūdolfa Filipa Donberga (*Rudolf Philipp Dohnberg*; 1864–1918) vadībā [8; 81. lp.].

«Politehniku» un
uzņēmēju Arnālu
dzimta un tās
devums Latvijas
tautsaimniecībai

6. attēls. Dzirnau un Strēlnieku ielas apbūves laukums (arhitekts – Heinrihs Kārlis Šēls). 1869.

7. attēls. Galvenie ieejas vārti rūpnīcā ar dzīvojamo ēku un veikala daļu. Rasējums (arhitekts – Rūdolfs Filips Donbergs). 1899.

8. attēls. Daļa no vārtiem pirms to demontāžas. 1939.

Līdz teritorijas nojaukšanai un jaunas ēkas uzcelšanai 1937. gadā teritorijā bija šādas ēkas: divstāvu mūra dzīvojamā ēka Dzirnavu ielā 16; divstāvu mūra minerālūdens ietaises ēka; divstāvu pagalma ēka (zirgu stallis, noliktava, ledus pagrabs un dzīvoklis); divstāvu mūra dzīvojamā ēka ar fasādi uz Strēlnieku ielu; vienkārtu mūra koka nojume; vienkārtu mūra piebūve (smēde, garāža) [8; 194. lpp.].

Celtniecības darbi turpinājās arī 20. gadsimta sākumā. Liecības, ka rūpnīca tur tiešām bijusi, atrodamas LNB «Zudusi Latvija» attēlos. 20. gadsimta 30. gadu beigās visas rūpnīcas ēkas tika likvidētas un to vietā uzcelta Pasta telegrāfa ēka (mūsdienās – Rīgas Starptautiskā vācu privātskola).

9. attēls. Ēka Dzirnavu ielā 16, Gr. 19/39. Divstāvu mūra rūpnīcas ēka – piebūvi cēlis rūpnīks un tirgotājs E. A. J. Arnāls, pēc arhitekta Fridriha Vilhelma Hesa 1873. gada 8. augustā apstiprinātā projekta.

10. attēls. Grunts gabals Dzirnavu un Strēlnieku ielas stūrī (adrese – Dzirnavu ielā 16). Priekšplānā – E. Arnāla bijušais minerālūdeņu iestādes dārzs ar strūklakas atliekām. 20. gadsimta 30. gadi.

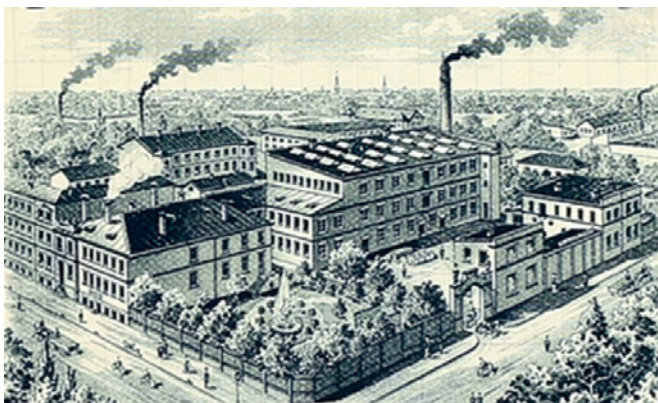
19. gadsimta 70. gados E. A. J. Arnāls ieviesa arī abonēšanas kartes, kas pastāvīgiem klientiem sniedza atlaides. Ja klients pirka sešus vai vairāk sifonus, to piegāde bija par brīvu [9]. Sifoni bija pieejami par divām cenām – 8 un 5 kapeikas, limonāde – 12 kapeikas [10]. Nejauši saplēšot sifona stikla balonu, ja pudeles vārsta mehānismu klients atdeva uzņēmumam, zaudējums nebija jāatlīdzina. Taču, ja vārsta mehānisms bija salauzts, nauda netika atgriezta.

Pēc 1879. gadā laikrakstā «*Zeitung für Stadt und Land*» publicētajām ziņām, uzņēmuma produkcijas klāsts ievērojami paplašinājās, sākot ražot augļu pulverišus, ko var sajaukt ar ūdeni, minerālūdeni un tēju. Pieejamās garšas – ķirši, jānogas, avenes, apelsīni, mellenes, zemenes, citroni, bumbieri, ananasi, vaniļa (kopā 14 variācijas) [11].

19. gadsimta 80. gados uzņēmumam bija divas adreses: ražotne – Dzirnau dambī 23, birojs – Grēcinieku ielā 25 [12]. Tas bija laiks, kad uzņēmums paplašināja savu produkcijas sortimentu un izplatīšanas reģionus – tā produkciju varēja iegādāties ne vien Rīgā, bet arī Liepājā [13], Jelgavā, Pērnavā un Tallinā [14]. Kopš 1896. gada uzņēmums minerālūdeņus tirgoja arī Nižņijnovgorodā [15]. 19. gadsimta beigās uzņēmuma tirgotavas atradās vairākās Rīgas Jūrmalas vietās – Bulduros, Dzintaros, Majoros, Dubultos, Mellužos un Asaros [16].

1888. gada 16. februārī Vidzemes gubernators Rīgas tirgotājam Emīlam Arnālam piešķīra koncesiju viņa uzņēmumā, Dzirnau ielā 16, ražot mākslīgo minerālūdeni limonāžu un atsvaidzinošo ūdeņu ražošanai [17]. Kā tika rakstīts laikrakstā «*Düna Zeitung*»: «.. šeit ir ņemtas vērā visplašākās prasības sanitārijas un higiēnas ziņā. Šķīdumu telpā trijos stāvos redzami lieli māla podi, kuros ir izmantotie sāls šķīdumi, bet blakus atrodas liela laboratorija ar vispilnīgāko un izcilāko aprīkojumu. Skalošanas sistēmas, kas sakārtotas pēc jaunākajām sistēmām, piedāvā vispilnīgāko pudeļu absolūtas tīrības garantiju. Tālāk redzams ūdens destilācijas aparāts, trīs oglekļa dioksīda sūkņi un vairāki maisīšanas cilindri, kas ļauj saražot 20 000 pudeļu dienā. Pirmajā stāvā – mašīntelpa, dolomīta slīpēšanas telpa, plaša noliktavas un iepakojšanas telpa un birojs. Pēc iestādes apmeklējuma rodas pārliecība, ka tā ir moderna stila redzējuma fabrika. Šis fakts un fakts, ka tas atrodas arī profesionālā inženiera ķīmiķa uzraudzībā, liek pievērst tam sabiedrības uzmanību, īpaši tagad, kad sākas mākslīgo minerālūdeņu sezona [18].»

Lai pierādītu savas produkcijas kvalitāti, regulāri publicētajās reklāmās laikrakstos tika akcentēta sterilitāte, uzsverot, ka produkcija gatavota no destilēta ūdens profesionāļu uzraudzībā. Interesants ir arī fakts, ka uzņēmums produkciju testēja Rīgas Politehnikuma Ķīmijas izmēģinājumu laboratorijā (stacijā).

11. attēls.
Rūpnīcas
teritorija.
20 gadsimta
sākums.

1892. gada laikrakstā «Balss», E. A. J. Arnāls minējis, ka rūpnīcas produkciju uzrauga Vērmānes dārza minerālūdens iestādes direktors (1871–1887) ķīmiķis tehniķis Hermanis Zeidlers (*Hermann Seidler*; 1852–?) [19].

1897. gadā uzņēmuma nosaukums bija «E. Arnāla dēli», lai gan oficiāli ģimenes rūpāls dēliem vēl nebija nodots [20]. Tajā pat gadā Vidzemes gubernators atļāva Rīgas tirgotajam Emīlam Arnālam atvērt noliktavu, kur pārdot kopējamos aparātus, ar nosaukumu «Automātisks ziklostils», Rīgā, Grēcinieku ielā 24 [21]. Iespējams, ka 20. gadsimta 20. gadu beigās mazdēls Rolfs Ludvigs Eižens Arnāls uz tā bāzes nodibināja savu uzņēmumu «E. E. Rattermanis un Biedrs».

Līdz 19. un 20. gadsimta mijai uzņēmums cieta vairākos ugunsgrēkos – 1883. gadā [22, 23], 1888. gadā [24] un 1889. gadā [25].

1901. gadā Pēc Vidzemes gubernatora vietas izpildītāja rezolūcijas E. A. J. Arnālam atļāva atdot tālākvadīšanai viņa ķīmiski tehnisko laboratoriju, kā arī mākslīgu minerālūdens, limonādes un kvasu pagatavošanas iestādi Rīgā, Dzīrnavu ielā 16, dēliem Džonam Augustam Kristiānam Arnālam un Eiženam Aleksandram Ādolfam Arnālam [26].

1905. gadā reklāmā laikrakstā «*Düna Zeitung*» bija norādītas uzņēmuma tirdzniecības vietas ne tikai Rīgā, Jelgavā, Bulduros, Majoros, Dubultos, Ķemeros, Tukumā, Liepājā, Ventpilī, Aizputē, Kuldīgā, Kandavā, Sabilē, Priekuļos, Bauskā, Baldonē, Birzgalē, Varakļānos, Vecumniekos, Grenčos, Cēsīs, Valmierā, Smiltēnē, Ogrē, Saulkrastos, Salacgrīvā, Siguldā, Kalnamuižā, Vietalvā, Skaistkalnē, Daugavpilī, Lutriņos, bet arī Pērnavā, *Murawjewo* (Mažeiki), Narvā, Novoaleksandrovskā, Odesā, Sebežā [27]. 20. gadsimta sākumā tirdzniecības vietu lokalizācija paplašinājās līdz Polijai [28].

1905. gada 24. aprīlī Strēlnieku dārzā uzņēmums atklāja dziedniecības sezonu [29]. 1909. gada 26. aprīlī tajā pat dārzā plkst. 7 uzņēmums atklāja SPA kompleksu, kur tiek izmantoti pašu ražotie minerālūdeņi [30, 31].

Parkā 20. gadsimta sākumā uzņēmums rīkoja vairākus muzikālus pasākumus, iespējams, savas produkcijas reklamēšanai [32].

1914. gadā uzņēmums kopā ar citiem vietējiem auglūdeņu, zeltera un citu atspirdzinošu dzērienu ražotājiem, lai regulētu cenas un panāktu lētāku izejvielu iepirkumu, izveidoja sindikātu [33]. Tomēr vismaz latviešu sabiedrībā reakcija uz sindikātu bija negatīva. Runāja, ka tas apspiež konkurenci un ir «karagājiens pret pircēju maciņiem». Bet tam vairs nebija nozīmes, jo sākās Pirmais pasaules karš. Arnālu uzņēmums netika evakuēts. Auglūdeņus un zelterus E. Arnāla dēli ražoja pat Pirmā pasaules kara gados un juku laikos. Pēc kara vadību pārņēma Eižens Aleksandrs Ādolfs Arnāls. 1924. rūpniecības departaments atļāva uzņēmumam atvērt ķīmiski tehnisko laboratoriju Rīgā [34].

Tomēr dzimtas uzņēmumam vairs neklājās tik labi. 1931. gadā parādu dēļ izsolē tika tirgotas pāris rūpnīcas mantas – skalojamie aparāti, automātiskie pildītāji u. tml. – Ls 1600 vērtībā [35]. 1931. gada rudenī E. A. J. Arnāla dēliem iestājās maksātnespēja. Parādi bija sasnieguši 160 tūkstošus latu. Tomēr uzņēmums netika slēgts, tas turpināja darbu administratora vadībā [36]. Rīgas apgabaltiesas 3. civilnodaļa atklātā tiesas sēdē 1931. gada 16. decembrī apstiprināja uzņēmuma administratoru Hermani Aleksandru [37]. 1932. gada 29. jūlijā tā pati civilnodaļa par administratoru iecēla Herbertu Hānu (*Hahn*) [38], kurš turpināja pārstāvēt uzņēmumu līdz 1936. gadam [39].

1934. gadā izsolē tika izlikts īpašums Dzirnavu ielā 16 (zemes grāmatu reģistra Nr. 144, grupa 19, grunts 39; grunstgabala platība 2959 kv. m.). Īpašums publiskajā izsolē bija pārdodams par Ls 75 080 [40]. Tomēr tajā pat gadā sezonas lielākajam pasākumam – Preses ballei – uzņēmums vēl piegādāja dzirkstošos dzērienus [41].

1935. gadā Rīgas apgabaltiesas Tirdzniecības reģistrā tika ierakstīta atklāta sabiedrība – firma «E. Arnāla dēli», kuras personīgi atbildīgie biedri bija Eižens ar brāļa dēliem Egonu un Klausu [42].

1937. gadā uzņēmums pārcēlās uz jaunām telpām Laboratorijas ielā 19 [43]. 1938. gadā par atklātās sabiedrības «E. Arnāla dēli» biedru kļuva Ādolfs Feldmanis [44]. 1940. gadā sabiedrība «E. Arnāla dēli», mainīja nosaukumu – ««E. Arnāla dēli» un I. Kronbergs un biedris» [45, 46]. 1940. gadā nacionalizēto rūpniecības uzņēmumu sarakstā iekļauta atklātās sabiedrības «E. Arnāla dēli», minerālūdens iestāde un ķīmiska fabrika Rīgā, Laboratorijas iela 19; personas, kas atbildēja par uzņēmumu bija biedri Klauss Arnāls un Leiba Dreijers [47]. 1940. gada vasarā uzņēmums tika nacionalizēts, par komisāru norīkojot agronomu Herbertu Valteru [48, 49].

Uzņēmuma ražotā produkcija

Pirmajos uzņēmuma darbības gados uzņēmuma rūpals bija alkoholisko dzērienu – vīna, ruma – tirgošana, savukārt vēlāk tas pievērsās minerālūdens, destilēta ūdens, kā arī augļu pulverīšu ražošanai un pārdošanai. Interesanti, ka 1873. gada reklāmā E. Arnāla uzņēmums savā birojā, Grēcinieku ielā 25, piedāvāja arī ugunsizturīgus ķieģeļus (*Schamottstein*) [50].

Dzeramās produkcijas klāstu 19. gadsimta 80. gados papildināja zelteris – sodas ūdens [51], ko plaši tirgoja Liepājā. Uzņēmums tirgoja gāzēto ūdeni, limonādes (parastajās pudelēs un sifonos), augļūdeņus, augļu sīrupus un pulverīšus, galda sinepes (septiņu veidu). Visu produkciju vadītājs piedāvāja nogādāt klientam līdz durvīm bez maksas. Reklāmās uzsvērts, ka produkcija gatavota uz destilēta ūdens bāzes [52].

Viena no plašākajām uzņēmuma produkcijas reklāmām parādījās 1892. gada laikrakstā «Balss» [53]. Tajā produkcija bija iedalīta četrās kategorijās.

- Minerālūdeņi u. tml. pudelēs – dažādi avotu ūdeņi, minerālūdeņi, bromūdens, augļūdeņi (limonādes) (vairāk nekā 40 variācijas).
- Diētiskie dzērieni – dažādi avotu ūdeņi (iespējams, ar zemāku gāzes saturu), zelteri, sodas ūdens, apelsīnu, citronu un aveņu limonādes, dažādi augļu sīrupi (ap 20 veidiem), augļu ūdeņi (ap 20 veidu pulverīšu) u. tml.
- Vannas procedūrām – putojošas ziepes ar dažādu augļu aromātu, pildītas īpašos traukos, iespēja iegādāties vannas līdzekļus, kā sastāvā ir māls, tauki u. tml.
- Dažādas preces – sāls, sūkalu esence, destilēts ūdens.

12. attēls. Uzņēmuma «E. Arnāls» produkcijas reklāma laikrakstā «Balss». 1892.

1893. gadā līdzās jau iepriekš minētajai produkcijai tika ražotas un tirgotas dažāda veida tintes (gan šķidrās, gan pulveros) un rakstāmpiederumi [54]. Tika ražoti un izplatīti arī pasauleslaveni minerālūdeņi [55], piemēram, «*Emser Kränchen*» minerālūdens, «*Franz-Joseph-Bitterquelle*» ārsniecības ūdens, «*Hunyadi Janos Bitterwasser*», «*Vichy Cölestiner*». Produkciju papildināja vazelīns.

«Politehniku» un
uzņēmēju Arnālu
dzimta un tās
devums Latvijas
tautsaimniecībai

13. attēls. Vazelīns, ražots uzņēmumā «*Arnal & Söhne*». 20. gadsimta sākums.

Līdz gadsimta beigām uzņēmums krietni paplašināja ražotās produkcijas klāstu. Uzņēmumā tika ražota arī biroja līme, apavu krēmi [56], zīmoņu krāsas un ziepes [57].

1901. gadā paplašinājās mākslīgo minerālūdens ražojumu veidi, piemēram, uzņēmums sāka ražot Kaukāzā populāros minerālūdeņus «*Essentuki 17*», «*Borshom*» (*Borjomi*) un «*Narsan*» [58]. 1906. gads sāka ražot bezalkoholisko šampanieti «*Solo-Sekta*» [59].

14. attēls. Bezalkoholiskā šampanieša «*Solo-Sekta*» reklāma. 1906.

Ap 1908./1909. gadu sāka tirgot galda sāli «*Kristall*», ko ražoja *J. J. Komen* fabrikā Rīgā [60]. To tirgoja 37 tirdzniecības vietās Rīgā un arī Bauskā, Kuldīgā, Liepājā, Slokā, Jelgavā, Talsos, Tukumā, Valkā, Cēsīs, Valmierā, Tērbatā [61, 62, 63].

1910. gadā uzņēmums sāka ražot «*Orangenfeuer*» – dzirkstošu bezalkoholisku atspirdzinošu dzērienu. Tam vairāku gadu garumā publicētas interesantas reklāmas ar komiksu elementiem [64].

15. attēls.
«Orangenfeuer»
reklāma laikrakstā
«Rīgas Avīze». 1910.

16. attēls. «Orangenfeuer» reklāma laikrakstā
«Dzimtenes Vēstnesis». 1911.

1911. gadā vienā no elegantākajam uzņēmuma produkcijas reklāmām laikrakstā «*Rigasche Zeitung*» tika reklamētas divas populārākās produkcijas – bezalkoholiskais šampanietis «Solo-Sekta» un dzirkstošais bezalkoholiskais atspirdzinošais dzēriens «*Orangenfeuer*» [65].

17. attēls. Uzņēmuma produkcijas
reklāma laikrakstā «*Rigasche Zeitung*».
1911.

20. gadsimta 20. gados tika ražots arī galda etiķis. Interesanti atzīmēt, ka uzņēmumā mūža nogalē strādāja RPI Ķīmijas nodaļas absolvents (1918) Haralds Hāne (*Harald Hahne*, arī Haralds Ādolfs Hāne (*Harald Adolf Hahne*; 1892–1940)), kurš 1934. gadā patentēja izgudrojumu «Paņēmiens etiķskābes koncentrēšanai» (patenta apliecība Nr. 1978) [66, 67].

«Politehniku» un
uzņēmēju Arnālu
dzimta un tās
devums Latvijas
tautsaimniecībai

18. attēls. Galda etiķis, ražots uzņēmumā
«E. Arnāla dēli». 20. gadsimta 20. gadi.

20. gadsimta 20. gados lielos apjomos tika ražots zelteris un limonādes, iesalu dzērieni [68, 69]. 30. gados uzņēmumā bija iespējams iegādāties Ķemeru dabīgo minerālūdeni «Veselība» [70].

Vēl pirms uzņēmuma norieta tika meklēti risinājumi jaunai produkcijai, piemēram, 1934. gadā tika ražots jauns dzēriens – «Gambijas dzēriens» [71], savukārt 1936. gadā – «Ābolu pērle» [72]. 20. gadsimta 30. gadu nogalē vēl atrodamas krāsainas afišas, kas reklamē uzņēmuma produkciju.

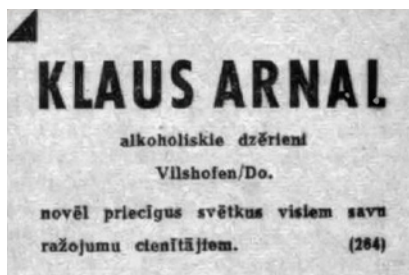
19. attēls. «E. Arnāla dēli»
uzņēmuma ražotā iesala dzēriena
reklāma. 1938.

20. attēls. «E. Arnāla dēli» uzņēmuma ražotā zeltera reklāma. 1938.

Izpētīts, ka pēc uzņēmuma nacionalizācijas 1940. gadā dzimta izceļoja uz Vāciju un savu darbību turpināja tur. Laikrakstā «Latvija», kas iznāca Vācijas Federatīvajā Republikā, 1955. gadā kāds Klauss Arnāls reklamēja alkoholiskos dzērienus Vācijas pilsētā Vilshofenā pie Donavas. Līdzīgas reklāmas atrodamas arī 20. gadsimta 60. gados.

21. attēls. Klaus Arnal dzērienu reklāma laikrakstā «Latvija». 1955.

22. attēls. Arnāla uzņēmuma reklāma laikrakstā «Latvija». 1962.

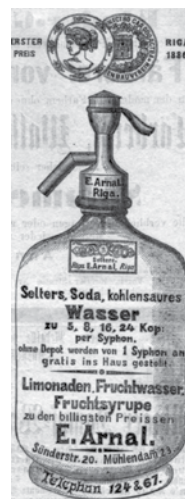
Uzņēmuma dalība izstādēs

1880. gadā notika izstāde, kurā E. A. J. Arnāls pārvietojamā izstāžu stendā pirmo reizi plašai publikai reklamēja savu uzņēmuma produkciju – uzkodas un limonādes [73, 74].

1883. gadā notika Grīvas (Daugavpilī) izstāde, kur uzņēmuma produkcija tika reklamēta lielajā rūpniecības hallē. Šajā izstādē uzņēmums saņēma pirmo godalgu (zelta medaļu), šī informācija vēlāk parādījās arī uzņēmuma reklāmas lapās [75]. Uzņēmums reklamēja ne tikai minerālūdeņus un augļūdeņus, bet arī ziepes [76].

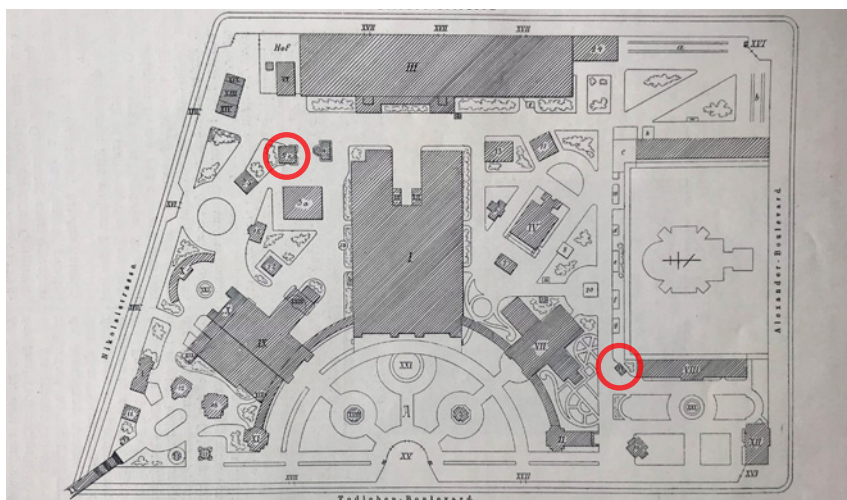
1886. gadā uzņēmums piedalījās Dārzkopības izstādē, kas norisinās no 26. līdz 27. jūlijam, un ieguva sudraba medaļu, reklamējot izsmalcinātus augļūdeņus un ogu esences [77]. Tolaik bija pieejami 22 dažādu garšu augļu sīrupi un ekstrakti [78, 79].

1887. gadā notika izstāde Tukumā [80]. Tajā E. A. J. Arnāla uzņēmums ieguva godpilno pirmo vietu [81], par to lepojoties arī reklāmā laikrakstā «*Rigasche Zeitung*» [82].

23. attēls. Reklāma laikrakstā «*Rigasche Zeitung*», kur uzņēmums lepojas ar iegūto pirmo vietu. 1887.

Vislielākā gatavošanās uzņēmumā notika pirms Rīgas 700 gadu jubilejas izstādes, kas notika no 1901. gada jūnija līdz augustam Rīgā Esplanādes laukumā (rūpniecības un amatniecības izstāde) un Strēlnieku dārzā (atpūtas un izklaides būves). Vairāki uzņēmumi jau gadu pirms pasākuma pārrunāja izstādes gaitu un iekārtošanu. Aktuāls jautājums bija paviljonu būvēšana – dažus no tiem cēla uzņēmumi par saviem līdzekļiem, citus atbalstīja izstādes izpildkomiteja. Arī Arnāla uzņēmuma standu būvniecību uzņēmās izpildkomiteja [83]. 1901. gadā pirms lielās industriālās izstādes, kas bija veltīta Rīgas 700. gadu jubilejai, vairāki rūpnieki tikās, lai apspriestu izstādes izkārtojumu un standu novietnes. Sapulces laikā tika noskaidrota uzņēmuma «E. Arnāla dēli» viena no kioskiem novietojums (Nr. 9a) – līdzās «*Livonia*» un «*Ilgezeem*» uzņēmumu kioskiem [84] – Nr. 9b – netālu no katedrāles.

24. attēls. Uzņēmuma «E. Arnāla dēli» kioska Nr. 9a un 9b novietojums Rīgas 700 gadu jubilejas izstādē. 1901.

Domājams, ka, gatavojoties lielajai izstādei, tika izgatavots arī speciāls mākslinieciski noformēts plakāts, kas pieejams Latvijas Nacionālās bibliotēkas Mākslas un mūzikas centrā.

25. attēls. Uzņēmuma «E. Arnāla dēli» reklāma krievu valodā. 20. gadsimta sākums.

Rīgas 700 gadu jubilejas izstādē uzņēmums «E. Arnāla dēli» piedalījās ar četriem stendiem – divi ārtelpā – ar atspirdzinošajiem dzērieniem Nr. 9a un 9b [85; 69., 76. lpp.] un divi lielajā rūpniecības hallē (ēkā) – kur tika tirgotas un reklamētas sinepes, galda sāls kā arī cita galda pārtikas produkcija (Nr. G9), kā arī – dažādas tintes, līmes, lakas un aparāturu rakstniecībai (Nr. H5), kontaktos norādot divas adreses – Dzirnavu ielu 16 un Grēcinieku ielu 24 [85; 255. lpp.]. Rīgas 700 gadu jubilejas izstādes katalogā uzņēmuma kārtas numurs bija 948 [86].

«Politehniku» un
uzņēmēju Arnālu
dzimta un tās
devums Latvijas
tautsaimniecībai

26. attēls. Uzņēmuma «E. Arnāla dēli» stends Rīgas 700. gadu jubilejas izstādē lielajā rūpniecības hallē ar tintes, vaska, lakas u. tml. produkciju. 1901.

1907. gadā Pirmajā starptautiskajā kulinārijas un amatniecības izstādē Pēterburgā ieguva Atzinības diplomu par mākslīgo minerālūdeni [87]. Pēc 1907. gada un Pirmā pasaules kara laika uzņēmuma reklāmas vairs nebija tik košas, lai gan apjoma ziņā sludinājumos ieņēma ievērojamu vietu. 1909. gada tirdzniecības un rūpniecības izstādē Pērnāvā uzņēmums saņēma Lielo zelta medaļu [88]. 1924. gadā IV. Rīgas izstādē-tirgū, atzinīgi tika novērtēta uzņēmuma produkcija [89]. 1925. gada Jelgavas jubilejas izstādē uzņēmums [90] saņēma pirmo vietu atspirdzinošo dzērienu kategorijā [91]. Balvu saņēma Simone Anna Marija Arnāla – Rolfa Ludviga Eižena Arnāla sieva. Informācija par iegūto godalgoto vietu parādījās arī 1925. gada uzņēmuma reklāmā laikrakstā «Viesnīcas Dzīve» un laikrakstā «Zemgales Balss» [92, 93].

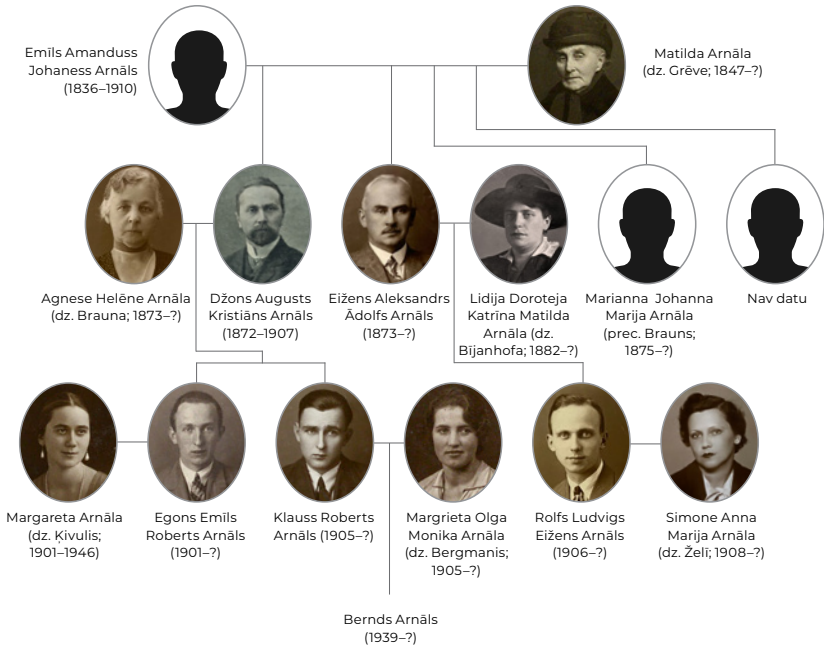
Mineraluhdenu eestahde,
E. Arnal dehli Rigā
Dib. 1865. g.
Mifās iſtahdēs apbalvoti ar augſtatām godalgam.
Jelgavas 30-gadu jubilejās iſtahdē ar **1. godalgu**
zelta medali.
Preſiſtahwe: Marianna Smone.
Noliktawa: Jelgavā, Annas eelā Nr. 16. Tahfr. 67.
Dſehreenu tarte: Ahbotu ſhampaneetiſ „ſarlangalwitiſ“
Solo-Seltis, Dranſhenteieriſ (no jitr. un apeliſneem)
Sultrenu (upenu), Avenu, Kirſču, Dabuſča (dſehreneu),
Babuſča (avenu), Sinalto, Gaſenſe, Zitromi, Apeliſnu
u. z. limonadeſ. Drauſe: Sarlangalwite, Lihgo, Oſſee-
perle u. t. t. Auglu uhdeni, daſchabas garſchā: zitromi,
kirſču, avenu u. t. t. Selters, Rorters-Gefala, Muſ,
Gefala Branje.

27. attēls. Uzņēmuma reklāma
laikrakstā «Zemgales Balss». 1925.

1929. gadā tika rīkota plašākā pretalkahola izstāde Rīgā, kas norisinājās Vērmanes dārzā no 22. līdz 29. septembrim [94]. Uzņēmums ieguva godalgu par ražotajiem bezalkoholiskajiem dzērieniem [95].

1932. gadā notika Latvijas ražojumu izstāde, kurā uzņēmums ieguva zelta medaļu, prezentējot zelteri, sodas ūdeni, limonādes un augļūdeņus [96]. Informāciju par Arnālu dzimtas uzņēmuma dalību citās izstādēs autoriem atrast nav izdevies.

Arnālu dzimta

28. attēls. Arnālu dzimtas koks.

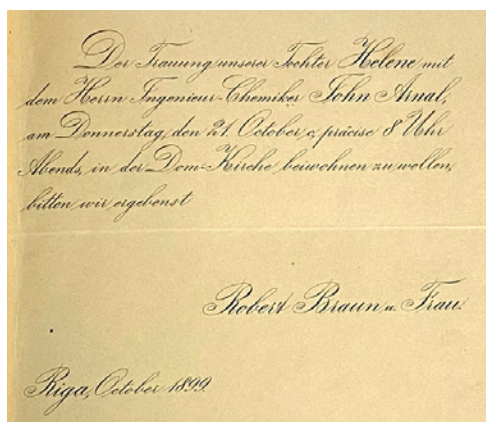
Emīls Amanduss Johaness Arnāls (*Emil Amandus Johannes Arnal*; 1836–1910) Rīgā no Hamburgas ieradās 19. gadsimta 60. gadu sākumā, nodibināja uzņēmumu «E. Arnāls», 1871. gadā salaulājās ar **Matildu Grēvi** (1847–?) [97]. Vairakkārt ziedoja Rīgas pilsētai gan naudu, gan uzņēmuma produkciju. Miris 1910. gadā Hamburgā 74 gadu vecumā [98]. Bijis Rīgas airēšanas kluba pārstāvis [99].

E. A. J. Arnāla sieva Matilda Arnāla (dz. Grēve) dzimusi 1847. gada 6. maijā Hamburgā. Dzīvojusi Rīgā, Stacijas laukumā 3, dz. 26 (1921); Majoros, Jūras ielā 12, dz. 6/7 (1923) un Jūras ielā 12, dz. 26 (1924); Rīgā, Ēbeļmuižas ielā 55, dz. 21 (1927) [100]. E. A. J. Arnāla laulībā ar M. Arnālu dzimuši divi dēli – Džons Augsts Kristiāns Arnāls (1872–1907) un Eižens Aleksandrs Ādolfs Arnāls (1873–?).

E. A. J. Arnāla vecākais dēls **Džons Augsts Kristiāns Arnāls** (*John August Christian Arnal*; 1872–1907) dzimis 1872. gadā 8. februārī Rīgā. Izglītību ieguvis Rīgas pilsētas ģimnāzijā, pēc tās absolvēšanas 1891. gada rudenī iestājās Rīgas Politehnikumā, lai studētu ķīmiju. Absolvējis Rīgas Politehnisko institūtu (1897), iegūstot inženiera ķīmiķa diplomu. Studiju laikā iestājās korporācijā «*Fraternitas Baltica*». Darbojās arī Rīgas Tehniskajā biedrībā. Pēc ilga mācību brauciena Vācijā, Francijā, Šveicē un Itālijā viņš 1898. gada rudenī pievienojās tēva E. A. J. Arnāla biznesam. Kopā ar brāli E. A. Ā. Arnālu 1900. gada janvārī pievienojās tēva vadītajam uzņēmumam partnera statusā; gadu vēlāk, pēc tēva atkāpšanās no uzņēmuma vadītāja amata, viņš kopā ar brāli pārņēma pazīstamo minerālūdens rūpnīcu. Neskatoties uz grūtajiem laikiem, pateicoties brāļu nenogurstošajai uzcītībai un pastāvīgajam entuziasmam par darbu, bizness turpināja paplašināties un plaukt [101]. 1903. gadā Dž. A. K. Arnāls tika uzņemts par Rīgas Dabaspētnieku biedrības biedru [102]. Diemžēl 1907. gada 7. martā Dž. A. K. Arnāls, visticamāk, neuzmanības dēļ gāja bojā avārijā [103, 104]. Apmeklējot rūpnīcas jaunā aparāta testēšanu, viņš tika ierauts transmisijas vārpstā [105]. Dž. A. K. Arnāls 1899. gadā apprecējās ar **Agnesi Helēni Braunu** (*Agnes Helen Braun*; 1873–?) [106].

29. attēls. Inženiera ķīmiķa
Dž. A. K. Arnāla nekrologs laikrakstā
«*Rigaschen Zeitung*». 1907.

30. attēls. Dž. A. K. Arnāla un
A. H. Braunas kāzu ielūgums,
ko parakstījuši Agneses vecāki.
1898.

Agnese Helēne Brauna dzimusi 1873. gada 20. februārī Rīgā. Dzīvojusi Rīgā, Elizabetes ielā 4, dz. 1 (1914, 1920, 1937) [107; 18., 85., 86. lp.]; Jūrmalā, Lienes ielā 12 (1921) [108]. A. H. Arnālai piederēja vasarnīca Jūrmalā, Jūras ielā 12 [109], iepretim Benjamiņu vasarnīcai. Līdz mūsdienām ēka nav saglabājusies. Kopā ar māsu Ģertrūdi Grīnu piederēja īpašums Majoros [110, 111]. Bijusi Vācu teātra biedrības locekle [112].

1937. gadā ceļojusi uz Magdeburgu, vēlāk – Drēzdeni. 1939. gada 22. novembrī tika apstiprināts A. H. Arnālas lūgums par atteikšanos no Latvijas pavalstniecības [113]. Ir bijusi Vācu kapu komisijas biedre un rūpējās par nekoptajiem kapiem, vācot ziedojumus [114].

Dž. A. K. Arnāla laulībā ar A. H. Arnālu dzimuši divi dēli – Egons Emīls Roberts Arnāls (*Egon Emil Robert Arnal*; 1901–?) un Klaus Roberts Arnāls (*Klaus Robert Arnal*; 1905–?).

Dž. A. K. Arnāla pirmais dēls **Egons Emīls Roberts Arnāls** dzimis 1901. gada 14. jūlijā [115]. Izglītību ieguvis Pilsētas vācu vidusskolā Rīgā, pēc kuras absolvēšanas 1921. gadā iestājies Latvijas Augstskolas Ķīmijas fakultātē [116]. 1922./1923. studiju gadā studēja Hamburgas Universitātes Matemātikas-dabaszinātņu fakultātē.

E. E. R. Arnāls kādu laiku dzīvojis Rīgā, Elizabetes ielā 4, dz. 1 (1920, 1924) [107; 19. lp.] kopā ar māti A. H. Arnālu; Rīgā, Alberta ielā 1, dz. 17 (1937, 1938) [117; 283., 312. lp.]. 20. gadsimta 30. gados daudz ceļojis.

Egons Emīls Roberts Arnāls 1929. gadā 17. novembrī apprecējās ar **Margareti Kivuli** (arī Kivulis (*Kiwull*); 1901–1946) [118, 119].

Magarete Arnāla bija sporta, īpaši peldēšanas, un aktīva dzīvesveida veicinātāja Rīgas pilsētas ģimnāzijas vingrošanas skolotāja Otto Voldemārs Ķivuļa (*Otto Voldemar Kiwull*; 1866–1932) meita. Viņš veicināja peldēšanas kā sporta un atpūtas veida ienākšanu Latvijā un 1903. gadā izveidoja peldēšanas skolu Majoros, drīz pēc tam nodibināja sporta organizāciju «I Baltijas Peldēšanas biedrība un peldēšanas skola». Aktīvi

piedalījās Latvijas Olimpiskās komitejas un Latvijas Peldēšanas savienības darbā. 1932. gada 16. novembrī apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni [120].

M. Arnāla dzīvojusi Majoros (Jūrmalā), Rīgā: Alberta iela 1, dz. 17 (1927); Lienes ielā 12, dz. 26 (1928); Lienes ielā 12; dz. 3 (1929); Dzirnavu iela 16, dz. 3 (1930); Alberta iela 1, dz. 17 (1937) [121]. 20. gadsimta 30. gadu sākumā ceļojusi ārpus Latvijas. 1939. gadā E. E. R. Arnāls ar sievu M. Arnālu dzīvoja Alberta ielā 1, dz. 17. Tā paša gada 11. novembrī tika apstiprināts ģimenes lūgums par atteikšanos no Latvijas pavalstniecības [122].

Dž. A. K. Arnāla otrais dēls **Klaus Roberts Arnāls** dzimis 1905. gada 26. janvārī. K. R. Arnāls dzīvojis dažādās vietās Rīgā: Elizabetes ielā 4, dz. 1 (1929); Elizabetes ielā 4, dz. 10 (20. gadsimta 30. gadi) [123]; Pulkveža Brieža ielā 13, dz. 23 [124; 136., 137. lp.]. 20. gadsimta 30. gadu beigās izceļoja ārpus Latvijas.

1935. gada 6. aprīlī apprecēja **Margrietu Olgu Moniku Bergmani** (1905–?), dzimušu 1905. gada 30. oktobrī. M. O. M. Arnāla dzīvojusi Mellužos, Kalpaka iela 10, dz. 10 (1927) [125], Žubītes iela 12 (1928); Rīgā, Pulkveža Brieža ielā 13, dz. 9 (1933), Pulkveža Brieža ielā 13, dz. 23 (1935) [126].

K. R. Arnāls laulībā ar M. O. M. Arnāls 1939. gada 5. aprīlī dzimis dēls **Bernds Arnāls** (*Bernd Arnal*; 1939–?) [126]. 1939. gada 10. novembrī pēc M. O. M. Arnāls lūguma viņam ar dēlu tika apstiprināta atteikšanās no Latvijas pavalstniecības, paziņojumu par to K. R. Arnāls saņēma 1939. gada 23. novembrī.

Inženiera ķīmiķa Dž. A. K. Arnāla jaunākais brālis **Eižens Aleksandrs Ādolfs Arnāls** (*Eugen Alexander Adolph Arnal*; 1873–?) dzimis 1873. gada 9. jūnijā. E. A. Ā. Arnāls dzīvojis Rīgā, Dzirnavu iela 16 dz. 1 (1928, 1929, 1930, 1933, 1935, 1937) [127] un Elizabetes ielā 13, dz. 8 [128; 82. lp.]. Bijis liels uzņēmējs un dažādu organizāciju biedrs, viens no zvēraudzētavas akciju sabiedrības «Latvijas sudrablapsu ferma» dibinātājiem [129], «Zooloģiskā dārza» Rīga biedrības loceklis [130]. 1917. gadā, pārstāvēt iepriekš minētās biedrības valdi, sasauca kopsapulci savā dzīvoklī, Dzirnavu ielā 16, kurā risināja jautājumus par zvēru barošanu kara laikā [131]. 20. gadsimta 20. gadu beigās un 30. gadu sākumā daudz ceļojis uz Eiropu (piemēram, Igauniju, Lietuvu, Poliju, kā arī Vāciju. Berlīnē apmeklējis arī pilsētas zooloģisko dārzu, iespējams, lai papildinātu zināšanas [132, 133, 134]. Bijis vizītē Beļģijā [135]. Starpkaru periodā bijis Rīgas pilsētas domes loceklis [136, 137, 138], Filatēlistu revīzijas komisijas loceklis [139]. Darbojies Rīgas biržas komitejas Direktoru padomī [140], Lielās ģildes valdē [141], Brīvmūrnieku ložā [142], kuģniecības akciju sabiedrības «*A. Augsburg*» valdē [143]. 1939. gada 6. novembrī tika apstiprināts E. A. Ā. Arnāls lūgums par atteikšanos no Latvijas pavalstniecības [144].

1905. gadā E. A. Ā. Arnāls apprecējās ar **Lidiju Doroteju Katrīnu Matildu Bījanhofu** (*Lidia Dorothea Kathrina Mathilda Būjanhoff*; 1882–?) [145]. L. D. K. M. Bījanhofa dzimusi 1882. gada 2. decembrī [146]. Dzīvojusi Rīgā, Dzirnavu ielā 16, dz. 1 (1921, 1928, 1935) un Elizabetes iela 13, dz. 8 (1937) [147]. Eižena un Lidijas laulībā 1906. gada 13. februārī dzimis dēls **Rolfs Ludvigs Eižens Arnāls** (*Rolf Ludwig Eugen Arnal*; 1906–?).

R. L. E. Arnāls dzīvojis Rīgā, Dzirnavu ielā 16, dz. 1 (1921, 1928, 1929, 1931, 1935) [148, 149, 150, 151], Kalpaka bulvārī 7, dz. 9 (1931), [152] Elizabetes ielā 13, dz. 8 (1937) [128; 83. lp.] un Rūpniecības ielā 14, dz. 12 (1937, 1939) [153]. Līdzīgi kā tēvs, 20. gadsimta 20. gadu beigās un 30. gados daudz ceļojis (gan uz Ziemeļeiropu, piemēram, 1937. gadā uz Helsinkiem, gan uz Vāciju, piemēram, 1938. gadā uz Berlīnes Zooloģisko dārzu, iespējams, ka kopā ar tēvu u. tml.), 1938. gadā arī uz Šveici [154]. 1939. gada 16. septembrī viņš lūdza Iekšlietu Ministrijas Ārzemju pasu nodaļai atļaut izbraukt uz ārzemēm saistībā ar firmas jautājumiem. Devās uz Vāciju, lai Berlīnē tiktos ar šādu firmu pārstāvjiem: «*J. F. Eisfeld G. M. B. H.*», «*Durener Mettallwerker*», «*Zeis Ikon-Goerzwerk*». Atļauja tiek izsniegta 22. septembrī [155; 3. lp.]. 1939. gada 12. decembrī apstiprināts viņa lūgums par atteikšanos no Latvijas pavalstniecības.

1928. gadā kopā ar uzņēmēju Ernestu Edvīnu Ratteramani (1902–?) nodibināja uzņēmumu «E. E. Rattermanis un Biedrs», kas atradās Kaļķu ielā 15. Uzņēmums nodarbojās ar rakstāmmašīnu, iegrāmatošanas mašīnu, 10 taustiņu skaitļošanas mašīnu, rēķinmašīnu, pasta zīmju atvietošanas mašīnu, kartotēku tirgošanu un izplatīšanu [155; 1. lp.], pārstāvēt tādas firmas kā «*Underwood-Elliot-Fisher Company, U. S. A.*», «*Sundstrand*», «*Mercedes-Büromaschinen-Werke A. G.*», «*Triumphator Werk Heer und Co.*» u.c. 1939. gada 15. decembrī uzņēmums līdz ar aktīviem un pasīviem par Ls 56 394,83 tika pārdots AS «KOTA», kas atradās Blaumaņa ielā 88/40 [156].

31. attēls. Rolfā Ludviga Eižena Arnāla firmas veidlapas galvene. 20. gadsimta 30. gadi.

1937. gadā R. L. E. Arnāls apprecējās ar **Simoni Annu Mariju Želi** (*Simone Anna Maria Gely*; iepriekš prec. Kurce; 1908–?) [151, 157], dzimušu 1908. gada 15. septembrī. S. A. M. Arnāls dzīvojusi Liepājā, Uliha ielā 66, dz. 4 (1931, 1934); Rīgā, Tērbatas ielā 63, dz. 9 (1932) un Karļines ielā 27/31, dz. 3 (1933) [158]; Liepājā, Labrenča ielā 11, dz. 3 (1933); Rīgā, Dzirnavu iela 2, dz. 2 (1935) un Rūpniecības ielā 14, dz. 12 (1937, 1938, 1939) [159, 160].

Kopā ar vīru 20. gadsimta 30. gados daudz ceļoja. 1938. gadā bijusi Parīzē, 1939. gadā – Beļģijā [160]. No 1938. līdz 1939. gadam vairākkārtīgi lūdza Iekšlietu Ministrijas Ārzemju pasu nodaļai ļaut braukt uz ārzemēm pie radiem – tēva Francijā [161]. 1939. gada 12. decembrī saņēma pavēsti, kas apstiprināja viņas lūgumu par atteikšanos no Latvijas pavalstniecības. Ziņas par Simoni un Rolfu atrodamas interneta vietnē, kur apkopoti holokaustā izdzīvojušie Francijā [162].

Pētījuma gaitā noskaidrots, ka E. A. J. Arnāla laulībā ar M. Arnālu bez dēliem Džona un Eižena ir bijušas vēl vismaz divas meitas. Viena – Marianna Johanna Marija Arnāla (*Marianna Johanna Maria Arnal*; prec. Brauns; 1875–?) dzimusi 1875. gada 2. janvārī [163].

Nobeigums

Sākot pētījumu, autoriem nebija priekšstats par informācijas apjomu, ko varētu iegūt par Arnālu dzimtu un viņu rūpniecību, kā arī pienesumu Latvijas tautsaimniecībai. Bija zināms vien tas, ka uz 1940. gadā nacionalizēto uzņēmumu bāzes, tostarp uzņēmuma «Arnāla dēli», ir izveidota LPSR un Latvijā pazīstamā dzērienu rūpnīca «Veldze». Izpētot vairāk nekā 160 literatūras avotu, vēl vairāk periodikā pieejamās ilustrācijas un Latvijas Valsts arhīva dokumentus, rezultāts ir gana iespaidīgs – Arnālu dzimtas uzņēmums Latvijā darbojās 75 gadus, piedzīvojot gan 1905. gada revolūciju, Pirmo pasaules karu, ekonomisko krīzi 20. gadsimta 30. gados, turpinot paplašināt biznesu, kas iesākās kā vīna tirdzniecība. Vienas dzimtas uzņēmums tolaik piedāvāja ļoti plašu sortimentu – no vairākiem desmitiem minerālūdens, limonādes, auglūdens, sinepju, galda etiķa veidiem līdz apavu spodrināšanas līdzekļiem, rakstāmmašīnām, zīmogiem, higiēnas līdzekļiem un vannas piederumiem. Turklāt uzņēmuma produkcija tika izmantota arī celtniecībā un krāsns būvniecībā. Par dzimtas turība liecina arī dalība dažādās biedrībās un reklāma lielāko tā laika laikrakstu pirmajās lapaspusēs, biežie ceļojumi uz ārzemēm, kā arī milzīgās teritorijas izbūve Strēlnieku un Dzirnauvu ielas krustojumā – gan dzīvojamo māju, gan rūpnīcas celtniecība. Var tikai nojaust, kā būtu attīstījies ģimenes bizness, ja nesāktos Otrais pasaules karš. Taču dzimta bija spiesta izceļot, un par pēckara gadiem zināms vien tas, ka kāds Klauss Arnāls 20. gadsimta 50. un 60. gados reklamēja alkoholisko dzērienu produkciju Vācijas pilsētā Vilshofenā pie Donavas.

ATSAUCES

- [1] LNA LVA 1644. f., 1. lp. Dzērienu rūpnīcas «Veldze» vēsturiskā izziņa..
- [2] Veldze [tiešsaiste]. <https://www.citariga.lv/lat/rigas-centrs/rupnieciba/veldze/> [citēts: 01.09.2025].
- [3] **Bērzons, I.** Dzirkstošais bizness. *Ir Nauda*, 2023. gada 6. augusts, Nr. 68.
- [4] Sludinājumi. *Mājas viesis*, 1865. gada 29. novembris, Nr. 48, 8. lpp.
- [5] Sludināšanas. *Mājas viesis*, 1866. gada 4. aprīlis, Nr. 14, 112. lpp.
- [6] Zur Tages-Chronik. *Rigasche Stadtblätter*, 14 Mai 1870, Nr. 21, S. 7.
- [7] Zur Tages-Chronik. *Rigasche Stadtblätter*, 19 Juli 1873, Nr. 30, S. 5.
- [8] LNA LVVA 2761. f., 3. apr., 2005. l., 3. lp., 3. lp.o.p., 8., 32., 34., 43., 59., 66., 78., 81., 194. lp.
- [9] *Rigasche Zeitung*, 22 August 1873, Nr. 194, S. 1.
- [10] *Rigasche Zeitung*, 27 Marz 1875, Nr. 71, S. 1.
- [11] *Zeitung für Stadt und Land*, 23 Dezember 1879, Nr. 299, S. 3.
- [12] *Rigasche Zeitung*, 11 April 1880, Nr. 85, S. 1.
- [13] *Libausche Zeitung*, 16 Juni 1880, Nr. 136, S. 4.
- [14] *Rigasche Zeitung*, 23 Mai 1881, Nr. 117, S. 3.
- [15] *Rizhskij vestnik*, 14.04.1899, No. 85, c. 1.
- [16] *Rigasche Zeitung*, 8 Mai 1887, Nr. 104, S. 3.
- [17] Locales. *Rigasche Zeitung*, 10 Marz 1888, Nr. 57, S. 7.
- [18] Locales. *Düna Zeitung*, 15 Marz 1902, Nr. 62, S. 5.
- [19] *Balss*, 1892 gada 1. aprīlis, Nr. 14, 8. lpp.
- [20] *Eekschzeme. Baltijas Vēstnesis*, 1899. gada 9. februāris, Nr. 32, 1. lpp.
- [21] Dažādas ziņas. *Zemkopis*, 1899. gada 17. februāris, Nr. 7, 9. lpp.
- [22] *Baltijas Vēstnesis*, 1883. gada 27. janvāris, Nr. 21, 4. lpp.
- [23] *Mājas Viesis*, 1883. gada 30. aprīlis, Nr. 18, 2. lpp.
- [24] Iz Rīgas. *Baltijas Vēstnesis*, 1889. gada 22. maijs, Nr. 113, 3. lpp.
- [25] Pilsētas dienas hronika. *Rīgas Pilsētas Policijas Avīze*, 1889. gada 23. maijs, Nr. 112, 2. lpp.
- [26] Oficiāla nodaļa. *Rīgas policijas avīze*, 1901. 1. augusts, Nr. 168, 1. lpp.
- [27] *Düna Zeitung*, 4 Juni 1905, Nr. 119, S. 1.
- [28] *Ventspils Apskats*, 1911. gada 23. aprīlis, Nr. 31, 1. lpp.
- [29] Rīga. *Rīgas Avīze*, 1905. gada 26. aprīlis, Nr. 89, 3. lpp.
- [30] *Locales Baltische Post*, 25 April 1909, Nr. 93, S. 3.
- [31] Lokales. *Düna Zeitung*, 25 April 1909, Nr. 93, S. 5.
- [32] *Rigasche Neueste Nachrichten: Organ für liberales Deutschtum*, 21 Mai, 1911, Nr. 114, S. 15.
- [33] *Latvijas (dienas) avīze*, 1914. gada 5. jūlijs, Nr. 151, 4. lpp.
- [34] Tautsaimniecība. *Latvis*, 1924. gada 20. jūnijs, Nr. 822, 3. lpp.
- [35] Sekcija. *Valdības Vēstnesis*, 1931. gada 19. septembris, Nr. 210, 2. lpp.
- [36] Tautsaimniecība. *Latvis*, 1931. gada 2. oktobris, Nr. 2977, 4. lpp.
- [37] Sekcija. *Valdības Vēstnesis*, 1932. gada 21. aprīlis, Nr. 88, 2. lpp.

- [38] *Valdības Vēstnesis*, 1932. gada 14. oktobris, Nr. 233, 5. lpp.
- [39] *Valdības Vēstnesis*, 1936. gada 10. septembris, Nr. 205, 4. lpp.
- [40] Sekcija. *Valdības Vēstnesis*, 1934. gada 22. janvāris, Nr. 17, 6. lpp.
- [41] Preses balle – sezonas leelakais izrihkojums! *Dienas Lapa*, 1934. gada 9. februāris, Nr. 43, 8. lpp.
- [42] Sekcija. *Valdības Vēstnesis*, 1935. gada 5. februāris, Nr. 30, 8. lpp.
- [43] *Sporta Pasaule*, 1937. gada 26. jūnijs, Nr. 398, 4. lpp.
- [44] Tiesu sludinājumi. *Valdības Vēstnesis*, 1938. gada 12. janvāris, Nr. 8, 10. lpp.
- [45] Tiesu sludinājumi. *Valdības Vēstnesis*, 1940. gada 22. jūnijs, Nr. 139, 6. lpp.
- [46] Tiesu sludinājumi. *Valdības Vēstnesis*, 1938. gada 26. janvāris, Nr. 20, 4. lpp.
- [47] *Ciņa*, 1940. gada 27. jūlijs, Nr. 39, 7. lpp.
- [48] Nacionalizētie rūpniecības uzņēmumi. *Brīvā Zeme*, 1940. gada 27. jūlijs, Nr. 168, 4. lpp.
- [49] Valsts komisāri uzņēmumos. *Jaunākās Ziņas*, 1940. gada 30. jūlijs, Nr. 171, 9. lpp.
- [50] *Rigasche Zeitung*, 5 Marz 1873, Nr. 52, S. 4.
- [51] *Libausche Zeitung*, 6 Juni 1885, Nr. 129, S. 4.
- [52] *Rigasche Zeitung*, 8 Mai 1887, Nr. 104, S. 3.
- [53] *Balss*, 1892. gada 1. aprīlis, Nr. 14, 8. lpp.
- [54] *Dienas Lapa (Rīga, Petrograda)*, 1893. gada 11. maijs, Nr. 104, 4. lpp.
- [55] *Zeitung für Stadt und Land*, 16 Oktober 1893, Nr. 236, S. 1.
- [56] *Zeitung für Stadt und Land*, 8 Januar 1894, Nr. 5, S. 3.
- [57] *Baltijas Vēstnesis*, 1899. gada 20. marts, Nr. 65, 1. lpp.
- [58] Beilage. *Rigasche Rundschau*, 31 Mai 1902, Nr. 121, S. 5.
- [59] *Mūsu Laiki*, 1906. gada 27. maijs, 1. lpp.
- [60] *Baltische Post*, 31 December 1909, Nr. 302, S. 1.
- [61] *Jaunās Latviešu Avīzes*, 1910. gada 12. janvāris, Nr. 4, 1. lpp.
- [62] *Latvija (dienas avīze)*, 1910. gada 5. februāris, Nr. 29, 1. lpp.
- [63] *Baltische Post*, 5 Februar 1910, Nr. 29, S. 1.
- [64] *Rigasche Rundschau*, 6 Mai 1910, Nr. 102, S. 1.
- [65] *Rigasche Zeitung*, 19 Dezember 1911, Nr. 292, S. 1.
- [66] *Padomju Latvija*, 1940. gada 21. decembris, Nr. 114, 11. lpp.
- [67] LNA LVVA 2942. f., 1. apr., 13890. l. Tilta ielas 22 Rīgā mājas grāmata, 1930.–1940.
- [68] *Ventas Balss*, 1924. gada 3. maijs, Nr. 18, 1. lpp.
- [69] *Kuldīgas Vēstnesis*, 1925. gada 9. janvāris, Nr. 2, 4. lpp.
- [70] *Darba Tiesības*, 1933. gada 1. maijs, Nr. 5, 40. lpp.
- [71] *Taisnība*, 1934. gada 22. marts, Nr. 12, 2. lpp.
- [72] Preses balles draugiem. *Brīvā Zeme*, 1936. gada 4. decembris, Nr. 276, 40. lpp.
- [73] *Zeitung für Stadt und Land*, 17 Juni 1880, Nr. 138, S. 1.
- [74] *Rizhskij vestnik*, 20.06.1880, No. 139, c. 1.
- [75] *Rigasche Zeitung*, 27 Mai 1883, Nr. 119, S. 3.
- [76] *Baltijas Vēstnesis*, 1883. gada 8. septembris, Nr. 205, 3. lpp.

«Politehniku» un
uzņēmēju Arnālu
dzimta un tās
devums Latvijas
tautsaimniecībai

2025/9

- [77] *Rigasche Zeitung*, 26 Juli 1886, Nr. 168, S. 6.
- [78] Locales. *Rigasche Zeitung*, 29 Juli 1886, Nr. 170, S. 3.
- [79] *Zeitung für Stadt und Land*, 27 Juli 1886, Nr. 169, S. 6.
- [80] Inland. *Zeitung für Stadt und Land*, 2 September 1887, Nr. 200, S. 1.
- [81] Matematiskā uzdevuma iznāhums. *Latviešu Avīzes*, 1887. gada 16. septembris, Nr. 37, 5. lpp.
- [82] *Rigasche Zeitung*, 1 November 1886, Nr. 251, S. 3.
- [83] Locales. *Rigasche Rundschau*, 20 Juni 1900, Nr. 137, S. 5.
- [84] *Jubiläums-Ausstellung. Düna Zeitung*, 4 Juni 1901, Nr. 123, S. 6.
- [85] Rīgas rūpniecības un amatniecības jubilejas izstāde. Pirmais izdevums. Müllera drukātava, Rīga, 1901., 69., 76., 255. lpp.
- [86] *Rigasche Rundschau*, 30 Juni 1901, Nr. 145, S. 11.
- [87] Locales. *Rigasche Zeitung*, 6 März 1907, Nr. 54, S. 5.
- [88] *Rigasche Neueste Nachrichten: Organ für liberales Deutschum*, 15 Juli 1909, Nr. 159, S. 1.
- [89] IV. Rīgas izstāde-tirgus. *Ekonomists*, 1924. gada 1. septembris, Nr. 17, 10. lpp.
- [90] Segodnja atkryvaetsja vystavka. Segodnja. 19.07.1925, Nr. 157 c. 8.
- [91] Weetejās ziņas. *Zemgales Balss*, Nr.213 (23.09.1925) 2. lpp.
- [92] *Viesnīcas Dzīve*, 1925. gada 1. oktobris, Nr. 3, 2. lpp.
- [93] *Zemgales Balss*, 1925. gada 19. septembris, Nr. 210, 4. lpp.
- [94] Kas redzams pirmā plaschakā pretalkohola izstahdē. *Pēdējā Bīdī*, 1929. gada 28. septembris, Nr. 220, 3. lpp.
- [95] Tekošais moments. *Jaunā Balss*, 1929. gada 21. oktobris, Nr. 9, 9. lpp.
- [96] *Kino un Teātra Ziņas*, 1932. gada 26. septembris, Nr. 1, 2. lpp.
- [97] Aus den Kirchengemeinden. *Rigasche Stadtblätter*, 4 März 1871, Nr. 10, S. 7,
- [98] Totenliste. *Rigasche Neueste Nachrichten: Organ für liberales Deutschum*, 30 November 1910, Nr. 276, S. 3.
- [99] *Libausche Zeitung*, 8 Juli 1885, Nr. 156, S. 3.
- [100] LNA LVVA 2996. f., 1. apr., 16043. l. Matildas Arnālas pase.
- [101] *Rigasche Rundschau*, Illustrierte Beilage der Rigaschen Rundschau, 1 März 1907, Nr. 3, S. 112, 113.
- [102] *Rigasche Rundschau*, 20 Januar 1903, Nr. 15, S. 3.
- [103] Locales. *Düna Zeitung*, 8 März 1907, Nr. 56, S. 4.
- [104] Sekcija. *Rigasche Rundschau*, 8 März 1907, Nr. 56, S. 7.
- [105] Locales. *Rigasche Rundschau*, 8 März 1907, Nr. 56, S. 6.
- [106] Aus den Kirchengemeinden. *Rigsches Kichenblatt*, 1 Oktober 1899, Nr. 40, S. 6.
- [107] LNA LVVA 2942. f., 1. apr., 6817. l., 18., 85., 86. lp. Elizabetes iela 4 Rīga mājsagrāmata. 1942.
- [108] LNA LVVA 2996. f., 1. apr., 16036. l. Agneses Helēnes Braunas pase.
- [109] *Zemes Ierīcības Vēstnesis*, 1921. gada 15. oktobris, Nr. 21, 5. lpp.
- [110] Galīgi piešķirtās zemes. *Zemes Ierīcības Vēstnesis*, 1923. gada 1. augusts, Nr. 77, 63. lpp.

- [111] Pa Jurhmalu. *Jūrmala, 1925. gada 12. septembris, Nr. 5–6, 4. lp.*
- [112] Deutscher Theaterverein. *Rigasche Rundschau, 4 März 1920, Nr. 52, S. 2.*
- [113] Valdības iestāžu paziņojumi. *Valdības Vēstnesis, 1939. gada 24. novembris, Nr. 267, 6. lpp.*
- [114] Rigaer Chronik. *Rigasche Rundschau, 14 November 1921, Nr. 259, S. 5.*
- [115] Aus den Kirchengemeinden. *Rigsches Kichenblatt, 24 August 1901, Nr. 34, S. 3.*
- [116] LNA LVVA 7427. f., 1. apr., 3860. l., 6. lp. Latvijas augstskolas studenta Egona Emīla Roberta Arnāla lieta.
- [117] LNA LVVA 2942. f., 1. apr., 170. l., 283., 312. lp. Alberta ielas 1 Rīgā mājasgrāmata. 1944.
- [118] Rīgas dzimtsarakstu nodaļas ziņas. Brīva Zeme, 1929. gada 25. novembris, Nr. 267, 5. lpp.
- [119] LNA LVVA 2996. f., 1. apr., 16037. l. Egona Emīla Roberta Arnāla pase.
- [120] LATVIJA MĀCĀS PELDĒT 19. gadsimta otrā puse –1940. *Ilustrētā Pasaules Vēsture, 2020. gada 1. septembris, Nr. 9, 32. lpp.*
- [121] LNA LVVA 2996. f., 1. apr., 16041. l. Margaretas Arnālas pase.
- [122] Valdības iestāžu paziņojumi. *Valdības Vēstnesis, 1939. gada 13. novembris, Nr. 258, 13. lpp.*
- [123] LNA LVVA 2996. f., 1. apr., 16039. l. Klausa Roberta Arnāla pase.
- [124] LNA LVVA 2942. f., 1. apr., 2057. l., 136., 137. lp. P. Brieža ielas 13 Rīgā mājasgrāmata.
- [125] LNA LVVA 2942. f., 1. apr., 6338. l. 50., 68., 82., 86., 87. lp. Kalpaka ielas 10 Rīgā mājasgrāmata.
- [126] LNA LVVA 2996. f., 1. apr., 16042. l. Margrietas Olgas Monikas Arnālas pase.
- [127] LNA LVVA 2996. f., 1. apr., 16038. l. Eižena Aleksandra Ādolda Arnāla pase.
- [128] LNA LVVA 2942. f., 1. apr., 6933. l., 82., 83., 91. lp. Kirova (Elizabetes) ielas 13 Rīgā mājasgrāmata.
- [129] Zvēru audzētavas akc. sab. "Latvijas sudrablapsu ferma" statūti. *Ekonomists, 1931. gada 15. augusts, Nr. 14–15, 43. lpp.*
- [130] Zoologicheskij sad. Rizhskij vestnik, 11.03.1915, Nr. 58, c. 3..
- [131] Weeteejās ziņas. *Rīgas Latviešu Avīze, 1917. gada 20. novembris, Nr. 41, 2. lpp.*
- [132] LNA LVVA 3234. f., 33. apr., 15481. l. Eižena Arnāla ārzemju pase.
- [133] LNA LVVA 3234. f., 33. apr., 20760. l. Eižena Arnāla ārzemju pase.
- [134] LNA LVVA 3234. f., 33. apr., 25986. l. Eižena Arnāla ārzemju pase.
- [135] Registration (from the period 1840–1930) in Antwerpen, Belgium (Belgium) [online]. <https://www.openarchieven.nl/far:c58c12c2-0ec8-280b-8f67-46bd903c2a01/en> [cited: 10.10.2025].
- [136] Riga. *Latvijas Sargs, 1920. gada 21. janvāris, Nr. 16, 2. lpp.*
- [137] Volkswirtschaft. *Rigasche Rundschau, 4 April 1921, Nr. 73, S. 7.*
- [138] *Latvijas Sargs, 1920. gada 21. janvāris, Nr. 16, 2. lpp.*
- [139] Briefmarken Ecke. *Rigasche Rundschau, 16 Januar 1925, Nr. 12, S. 10.*

«Politehniku» un
uzņēmēju Arnālu
dzimta un tās
devums Latvijas
tautsaimniecībai

2025/9

- [140] Rigaer Chronik. *Rigasche Rundschau*, 14 Februar 1925, Nr. 36, S. 6.
- [141] Wirtschaftliche Rundschau. *Rigasche Rundschau*, 28 Februar 1928, Nr. 48, S. 3.
- [142] Latvija. *Tautas Vairogs*, 1931. gada 1. augusts, Nr. 3, 27. lpp.
- [143] *Valdības Vēstnesis*, 1938. gada 16. aprīlis, Nr. 86, 4. lpp.
- [144] Valdības iestāžu paziņojumi. *Valdības Vēstnesis*, 1939. gada 7. novembris, Nr. 253, 12. lpp.
- [145] Uzsaukti. *Rīgas Avīze*, 1905. gada 19. februāris, Nr. 37, 5. lpp.
- [146] Ljdia* (Lydia) Dorothea Katharina Mathilde Arnal (Büjanhoff) (deceased) [online]. <https://www.geni.com/people/Ljdia-Lydia-Dorothea-Katharina-Mathilde-Arnal/6000000078840531233> [cited: 20.03.2025].
- [147] LNA LVVA 2996. f., 1. apr., 16040. l. Lidijas Arnālas pase.
- [148] LNA LVVA 2996. f., 16. apr., 16088. l. Rolfa Arnāla pase.
- [149] LNA LVVA 3234. f., 33. apr., 16937. l. Rolfa Ludviga Arnāla ārzemju pase.
- [150] LNA LVVA 3234. f., 33. apr., 27870. l. Rolfa Ludviga Arnāla ārzemju pase.
- [151] LNA LVVA 3234. f., 33. apr., 64516. l. Rolfa Ludviga Arnāla ārzemju pase.
- [152] LNA LVVA 2942. f., 1. apr., 6334. l., 66. lp. Kalpaka ielas 7 Rīgā mājasgrāmata. 1944.
- [153] LNA LVVA 2942. f., 1. apr., 11865. l., 25., 52., 59., 73. lp. Rūpniecības ielas 14 Rīgā mājasgrāmata.
- [154] LNA LVVA 3234. f., 33. apr., 91499. l. Rolfa Ludviga Arnāla ārzemju pase.
- [155] LNA LVVA 3234. f., 23. apr., 420. l., 1., 3. lp. Iekšlietu ministrijas Pasu nodaļa. Arnals. Rolfs.
- [156] *Brīvā Zeme*, 1939. gada 21. decembris, Nr. 290, 1. lpp.
- [157] Rīgas dzimtsarakstu nodaļa izsludināti 9. oktobrī. *Jaunākās Ziņas*, 1937. gada 11. oktobris, Nr. 230, 6. lpp.
- [158] LNA LVVA 2942. f., 1. apr., 10002. l. Miera ielas 29/31 mājasgrāmata Rīgā.
- [159] LNA LVVA 2996. f., 1. apr., 16044. l. Simones Annas Marijas Arnālas pase.
- [160] LNA LVVA 3234. f., 33. apr., 88561. l. Simones Annas Marijas Arnālas ārzemju pase.
- [161] LNA LVVA 3234. f., 23. apr., 421. l. Iekšlietu ministrijas Pasu nodaļa. Arnals. Simone Anna Marija.
- [162] Holocaust Survivors and Victims Database [online]. https://secure.ushmm.org/online/hsv/person_advance_search.php?SourceId=46460&sort=name_primary_sort&MaxPageDocs=25&start_doc=63426 [cited: 10.04.2025]
- [163] Inland. *Libausche Zeitung*, 29 Mai 1901, Nr. 118, S. 1.

ILUSTRĀCIJU AVOTI

- 1. attēls. Sludinājumi. *Mājas Viesis*, 1865. gada 29. novembris, Nr. 48, 8. lpp.
- 2. attēls. LNA LVVA 2761. f., 3. apr., 2005. l., 12. lp.
- 3. attēls. *Rigasche Zeitung*, 17 Dezember 1871, Nr. 293, S. 4.

4. attēls. Fajans. Auction house. #3974 Bottle for mineral water «Mineralwasser Anstalt E. Arnal Söhne Riga, A. Piot Fantin», Glass, Metal, the 20ties of 20th cent., Riga (Latvia) [online]. <https://www.fajans.lv/en/auction/3974#gallery-1> [cited: 10.01.2025].

5. attēls. HomeExploreCATALOGUE OF RUSSIAN CERAMIC BOTTLE STOPPERS. Russian Ceramic Bottle Stoppers – Compiled by Sergey Popkov – 2021 Edition. p. 90. [online]. <https://anyflip.com/qbni/raza/basic/51-100> [cited: 10.02.2025].

6. attēls. LNA LVVA 2761. f., 3. apr., 2005. l., 8. lp.o.p.

7. attēls. LNA LVVA 2761. f., 3. apr., 2005. l., 83. lp.o.p.

8. attēls. LNA LVVA 2761. f., 3. apr., 2006. l.

9. attēls. Zudusī Latvija [tiešsaiste]. <https://www.zudusilatvija.lv/objects/object/25958/> [citēts: 12.09.2025]. Attēls no Latvijas Nacionālās bibliotēkas Reto grāmatu un rokrakstu krājuma.

10. attēls. Zudusī Latvija [tiešsaiste]. <https://zudusilatvija.lv/objects/object/25956/> [citēts: 12.09.2025]. Attēls no Latvijas Nacionālās bibliotēkas Reto grāmatu un rokrakstu krājuma.

11. attēls. LNA LVVA 2761. f., 3. apr., 2005. l., 131. lp.

12. attēls. Balss, 1892. gada 1. aprīlis, Nr. 14, 8. lpp.

13. attēls. OSTAE [online]. <https://www.osta.ee/ru/vanad-ew-uks-nsvl-vaselini-karbid-e-arnal-sohne-odor-122515807.html> [cited: 10.10.2025].

14. attēls. Mūsu Laiki, 1906. gada 23. jūnijs, Nr. 106, 6. lpp.

15. attēls. Rīgas Avīze, 1910. gada 26. jūnijs, Nr. 143, 6. lpp.

16. attēls. Dzimtenes Vēstnesis, 1911. gada 28. jūnijs, Nr. 144, 4. lpp.

17. attēls. Rigasche Zeitung, 19 Dezember 1911, Nr. 292, S. 1.

18. attēls. Bilde [tiešsaiste]. http://bilde.maris.lv/Bilde_senas_pudeles.html [citēts: 10.03.2025].

19. attēls. Arnala Ports ira gan brīnišķīgs! [tiešsaiste]. <https://www.digitalabiblioteka.lv/?id=oai:the.european.library.DOM:84381&q=Arnal&tab=2&of=2-3> [citēts: 09.12.2025] *oriģināli atrodas Latvijas Nacionālās bibliotēkas Mākslas un Mūzikas centrā.

20. attēls. Zelters. E. Arnala dēli, Rīgā [attēls] Pieprasiet visur / mākslinieks nezināms [tiešsaiste]. <https://www.digitalabiblioteka.lv/?id=oai:the.european.library.DOM:750013&q=Arnal&tab=2&of=3-3> [citēts: 09.12.2025] *oriģināli atrodas Latvijas Nacionālās bibliotēkas Mākslas un Mūzikas centrā.

21. attēls. Latvija, 1955. gada 19. decembris, Nr. 47, 8. lpp.

22. attēls. Latvija, 1962. gada 17. novembris, Nr. 43, 7. lpp.

23. attēls. Rigasche Zeitung, 1 November 1886, Nr. 251, S. 3.

24. attēls. Rigaer JubilaumsAusstellung 1901. Müllerschen Buchdruckerei, Riga, 1902. S. 38.

25. attēls. Э. Арналь С-ья Рига. [tiešsaiste]. <https://dom.lndb.lv/data/obj/38812.html> [citēts: 25.01.2025]. *oriģināli atrodas Latvijas Nacionālās bibliotēkas Mākslas un mūzikas centrā.

26. attēls. Rigaer JubilaumsAusstellung 1901. Müllerschen Buchdruckerei, Riga, 1902. S. 147.

27. attēls. Zemgales Balss, 1925. gada 20. septembris, Nr. 211, 1. lpp.

«Politehniku» un
uzņēmēju Arnālu
dzimta un tās
devums Latvijas
tautsaimniecībai

- 28. attēls.** Emīls Amanduss Johaness Arnāls (1836–1910) (nav attēla); Matilda Arnāla (dz. Grēve; 1847–?) (LNA LVVA 2996. f., 1. apr., 16043. l. Matildas Arnālas pase); Džons Augusts Kristiāns Arnāls (1872–1907) (Rigasche Rundschau, *Illustrierte Beilage der Rigaschen Rundschau*, 1. Marz 1907, Nr. 3, S. 112., 113.); Agnese Helēne Arnāla (dz. Brauna; 1873–?) (LNA LVVA 3234. f., 33. apr., 78890. l. Agneses Helēnes Arnālas ārzemju pase); Eižens Aleksandrs Ādolfs Arnāls (1873–?) (LNA LVVA 3234. f., 33. apr., 15481. l. Eižena Arnāla ārzemju pase); Lidija Doroteja Katrīna Matilde Arnāla (dz. Bījanhofa; 1882–?) (LNA LVVA 3234. f., 32. apr., 1671. l. Lidijas Arnālas ārzemju pase); Marianna Johanna Marija Arnāla (prec. Brauns; 1875–?) (nav attēla); māsa (nav attēla); Egons Emīls Roberts Arnāls (1901–?) (LNA LVVA 2996 f., 1. apr., 16037. l. Egona Emīla Roberta Arnāla pase); Margarete Arnāla (dz. Ķivulis (*Kiwull*); 1901–1946) (LNA LVVA 2996. f., 1. apr., 16041. l., Margaretes Arnālas pase); Klaus Roberts Arnāls (1905–?) (LNA LVVA 2996. f., 1. apr., 16039. l. Kļausa Roberta Arnāla pase); Margrieta Olga Monika Arnāla (dz. Bergmanis; 1905–?) (LNA LVVA 2996. f., 1. apr., 16042. l. Margrietas Olgas Monikas Arnālas pase); Rolfs Ludvigs Eižens Arnāls (1906–?) (LNA LVVA 3234. f., 33. apr., 16937. l. Rolfa Ludviga Arnāla ārzemju pase); Simone Anna Marija Arnāla (dz. Želī (*Gely*); iepriekš prec. Kurce; 1908–?) (LNA LVVA 3234. f., 23. apr., 421. l. Iekšlietu ministrijas Pasu nodaļa. Arnāls. Simone Anna Marija); Bernds Arnāls (1939–?) (nav attēla).
- 29. attēls.** LNA LVVA 4011. f., 1. apr., 101. l., 3. lp.
- 30. attēls.** LNA LVVA 4011. f., 1. apr., 101. l., 1. lp.
- 31. attēls.** LNA LVVA 3234. f., 23. apr., 420. l. Iekšlietu ministrijas Pasu nodaļa. Arnāls. Rolfs.

ILZE GUDRO, Dr. sc. ing., is currently the Head of the Research Centre for Engineering History (RCEH) of Riga Technical University (RTU) and an Assistant Professor with the RTU Institute of Architecture and Design (IAD). Her main academic interests include the history of Riga Technical University, engineering sciences, interior design, furniture design, and product design, as well as materials science. She is a member of the team organising the exhibitions of works of Bachelor and Master students of the RTU IAD and RCEH.

Address: 5 Paula Valdena Street, Room 107, Riga, LV-1048, Latvia

Phone: +371 28897223

E-mail: ilze.gudro@rtu.lv

JĀNIS KALNIŅŠ, Mg. sc. ing., Lecturer at the Institute of Architecture and Design of Riga Technical University. His main academic interests include the history of Riga architecture, architects, Riga wooden architecture, engineering sciences of woodwork, wood constructions, furniture, product design, and materials science.

Address: 6 Ķīpsalas Street, Room 108, Riga, LV-1048, Latvia

Phone: +371 29117878

E-mail: janis.kalnins_6@rtu.lv

«Politehniku» un
uzņēmēju Arnālu
dzimta un tās
devums Latvijas
tautsaimniecībai

Ilze Gudro, Jānis Kalniņš

The Arnal Family of «Polytechnicians» and Entrepreneurs and Their Contribution to the Economy of Latvia

The study reveals previously unknown facts about the Arnal family, who were well-known entrepreneurs and beverage producers in the late 19th and early 20th centuries, and their contribution to the Latvian economy – the production of mineral water, fruit powders, writing instruments (ink, typewriters, etc.), mustard, table vinegar and many other products, as well as their advertising in the press and at exhibitions. The descendants of the Arnal family studied at Riga Polytechnicum / Riga Polytechnic Institute. Family data have been compiled, revealing new and previously unknown personalities in the Latvian history. Additionally, facts have been uncovered about the family that lived in Latvia until 1940, when the Baltic German Arnals family emigrated.

Keywords: Riga Polytechnicum, Riga Polytechnic Institute, engineers, mineral water, industry, national economy, Arnal family.